

- введення в процес учіння таких форм і способів діяльності, в яких дитина набуває досвід з ефективного використання власного таланту для задоволення конкретних потреб людей і власних творчих амбіцій;
- надання учневі повного права вільно вибирати для себе вид навчально-пізнавальної діяльності, її зміст, темп, кінцевий продукт власної творчої діяльності і сферу його практичного використання споживачем;
- забезпечення учнів чіткими критеріями, правилами самоконтролю та самооцінки за процесами їх навчання, творчого зростання і власної ефективності як виробника корисних для людей речей і послуг;
- чіткого розмежування змісту роботи, зобов'язань і компетенцій між суб'єктами навчально-виховної роботи – учнями і вчителями – відповідно до природних цілей їх партнерської освітньої діяльності в такий спосіб, коли учні самі себе навчають та розвивають, а вчителі їм в цьому допомагають.

Завдячуючи цьому, у повній мірі реалізується сама дитина як особистість, так і вчитель, не створюючи перепони і конфлікти один одному.

ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ-СИРІТ

*Петрова С. М., директор комунального закладу освіти «Дитячий будинок «Перлінка»
Одеської міської ради Одеської області, експериментального закладу освіти
всеукраїнського рівня*

Актуальність теми. Виникнення в Україні авторських шкіл пов'язане з необхідністю вдосконалення освітньої практики, з соціальною попитом на певні ідеї щодо навчання, виховання і розвитку дітей. Серед причин послаблення освітнього потенціалу в нашій державі дослідники називають традиційну дидактичну парадигму навчання, орієнтовану на засвоєння обсягу знань, готових висновків науки і способів дій. Відповідна парадигма відвертає на другий план завдання виховання та розвитку творчого мислення дитини, що призводить до зниження рівня її духовності, послаблення навчально-пізнавальної, соціальної мотивації. Сучасний період кардинальних змін у житті суспільства потребує від кожної людини прояву гнучкості мислення, ініціативи, здібності продукувати нові ідеї, реалізовувати власний творчий потенціал. Використання шаблонів або єдиного підходу до вирішення всіх педагогічних ситуацій не надає необхідного ефективного професійного результату. Виникла необхідність пошуку нових рішень, що стало стимулом появи та розвитку низки авторських шкіл.

Проблемам авторської школи займалися вітчизняні та зарубіжні науковці С. Гончаренко, О. Гончарук, Н. Дічек, Л. Калініна, О. Новак, Н. Островерхова, Н. Побірченко, О. Попова, М. Проц, О. Савченко, О. Сухомлинська, Г. Селевко, О. Тубельский, Є. Хриков, Т. Цирліна. Особисто треба відмітити досягнення педагогів – творців авторських шкіл: М. Гузика, О. Захаренка, А. Сологуба, М. Чумарної, Ф. Левітаса та інших. Ученими розкрито окремі теоретико-методичні аспекти становлення авторської школи як інноваційної освітньої системи, з'ясовано сутнісні ознаки поняття «авторська школа» як феномену соціокультурної дійсності, розроблено концептуальні педагогічні ідеї та теоретичні положення.

Основна ідея. Існує численний контингент дітей, який потребує особливої уваги та піклування, впровадження нестандартних інноваційних підходів в їх вихованні та навчанні. Це – діти-сироти та діти, позбавлені батьківської опіки. Саме з такими дітьми працює педагогічний колектив Дитячого будинку «Перлінка», який розробив виховні

методики та управлінське забезпечення інноваційного розвитку, що стало основою концепції авторської школи «Перлінка». Сучасні соціальні та освітні вимоги до дитячого будинку свідчать про існування головних суспільних тенденцій, що зумовлюватимуть його реформування. Відповідно до Державної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт і для дітей, позбавлених батьківського піклування, Типового положення про дитячий будинок-інтернат, Указу Президента «Про Національну стратегію профілактики соціального сирітства на період до 2020 року» визначена необхідність створення закладів освіти інноваційного типу для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Теоретичні інновації та освітньо-виховні технології розроблялися нами і проходили апробацію в ході експерименту всеукраїнського рівня за темою: «Формування готовності вихованців до особистісної та соціальної самореалізації» на базі Дитячого будинку «Перлінка», яка реалізується протягом 2009-2018 років. Провідним концептом авторської школи «Перлінка» є інноваційні ідеї, що містить в собі творчий сенс та багаторічні напрацювання: забезпечити ефективність освітнього процесу та особистісної соціальної самореалізації вихованців, сприяти досягненню кожною дитиною за час перебування в дитячому будинку вершин індивідуального розвитку. Разом з тим передбачається інноваційний розвиток закладу, в якому все підпорядковано формуванню здатності вихованців до особистісної та соціальної реалізації протягом усього життя. До того ж ця концептуальна модель реалізує гуманістичну, особистісно-орієнтовану ідею, яка відрізняється принципово іншим розумінням ролі вихованця, ніж раніше. У своїй роботі зі створення інноваційної моделі дитячого будинку, яка з часом перетворилась в авторську школу, спираємось на досягнення інших педагогів та теоретичні розробки учених. Але власна щоденна та багаторічна практика дозволила створити та сформулювати основні принципи розвитку дитячого будинку «Перлінка» як інноваційного закладу нового типу, серед яких:

- культурна доцільність;
- єдність виховання, навчання, розвитку;
- особистісна орієнтованість;
- ефективність, що зорієнтована на отримання результату;
- створення атмосфери для досягнення успіху кожного вихованця;
- виховання ставлення до самопізнання, яке гарантуватиме захист дитини, допоможе їй знайти своє місце в житті;
- свобода як умова самореалізації;
- індивідуальне освітнє середовище для кожного вихованця;
- створення сприятливого психологічного мікроклімату для вихованців і педагогів.

Перебування вихованців у сучасному дитячому будинку має сприяти вирішенню індивідуальних проблем і забезпечувати потреби кожної дитини (її стан здоров'я, розвиток, нахили, здібності, життєву компетентність, самовизначення, професійні перспективи та ін.). Діяльність Дитячого будинку «Перлінка» структурно складається з п'яти компонентів моделі сучасного педагогічного процесу: концептуального (цільового), організаційно-управлінського (процесуального), освітньо-змістового, соціального партнерства та ресурсного. Вони мають системоформувальний характер та впливають на розвиток і функціонування навчального закладу. Отже, ця система об'єднує процеси виховання, навчання і розвитку разом з усіма умовами, формами та методами їх перебігу.

Мета діяльності «Перлінки» – досягти та підтримувати оптимальні умови для розвитку та життєдіяльності вихованців, підготувати їх до інтеграційних процесів у суспільстві. Досягнення цієї мети передбачає реалізацію таких завдань:

- забезпечення фізичного, розумового і духовного розвитку вихованців;
- здійснення комплексу заходів щодо фізичної та психологічної реабілітації вихованців відповідно до їхнього здоров'я;

- проведення соціальної адаптації та соціальної реабілітації вихованців;
- підготовка вихованців до самостійного життя, піклування щодо розвитку життєвої компетентності;
- забезпечення повного соціального утримання, соціального обслуговування дітей-сиріт та соціальних сиріт;
- здійснення освітнього процесу за програмою дитячого дошкільного закладу (підготовчі групи);
- здійснення освітнього процесу за програмою початкової школи (1-4 класи);
- здійснення освітнього процесу за програмою основної школи (5-9 класи);
- створення умов для здобуття вихованцями повної середньої або середньо-професійної освіти, здобуття вищої освіти;
- здійснення трудового навчання та виховання;
- створення умов для реалізації права вихованців на додаткову освіту та змістовне дозвілля;
- працевлаштування випускників на міні-підприємствах, що належать закладу освіти;
- створення бази для надання житла випускникам, які будуть працювати на підприємствах, що інтегровані до складу закладу освіти.

Програма розвитку Дитячого будинку «Перлінка» передбачає:

- соціальне обслуговування, фізичну та психологічну реабілітацію, освітню діяльність, трудове навчання та виховання, науково-методичну роботу, формування кадрового потенціалу, матеріально-технічної бази, соціального простору;
 - підвищення кваліфікації вихователів і вчителів, упровадження інформаційних технологій;
 - засоби та ресурси, які необхідні для реалізації програми, їх наявність, шляхи одержання;
 - очікувані результати (опис кількісних і якісних характеристик кожного напрямку роботи, критерії оцінювання й контроль за результатами).

Програма деталізує реалізацію мети розвитку закладу освіти протягом визначеного проміжку часу (на відміну від програми, яка приймається на 3-5 років), план складається на рік або півріччя. Усі локальні наукові та прикладні експериментальні дослідження й інновації систематизовані, узагальнені та реалізуються в межах Програми розвитку навчального закладу. Вони здійснюються зусиллями педагогічного колективу, іншими працівниками, вихованцями, уповноваженими представниками громадськості. У процесі реалізації інноваційної моделі застосовуються дидактико-педагогічні підходи, які базуються на концептуальних принципах, тобто на структурі організації виховного простору, що визначаються чотирма домінантними напрямками розвитку фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я вихованців. Інтегративність і симбіотичність напрямів дозволяє виділити ключові програми для реалізації дослідно-експериментальної діяльності. Всі форми й методи роботи спрямовані на формування системи мотивів, ціннісних орієнтацій та життєвих компетентностей.

Основна мета дослідно-експериментальної роботи дитячого будинку «Перлінка» – формування готовності вихованців до самореалізації здійснюється через: створений «Центр творчості» – системи гуртків, організованих за бажанням та здібностями дітей; організації виховних заходів, спрямованих на розкриття особистості вихованця, збагачення його творчого потенціалу; формування фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я; участі вихованців дитячого будинку в міських, районних, обласних заходах; залучення дітей в життєдіяльність соціуму. Реалізація основних завдань і принципів Програми здійснюється завдяки формуванню ціннісного ставлення до себе, людей, праці, колективу, що передбачає:

- необхідність вихованців цінувати себе як унікальну неповторну особистість;

- збереження неповторності особистості і розкриття потенційних здібностей;
- озброєння знаннями і розумінням загальнолюдських, національних цінностей;
- уміння співпрацювати з іншими в групі і колективі;
- усвідомлення поняття про єдність моральної свідомості і поведінки, слова і справи;
- закріплення навичок самообслуговування вихованців, розвиток навичок суспільно-корисної праці;
- усвідомлення дітьми соціальної значущості праці в житті людини;
- виховування поваги до людей у роботі.

Завдання кожного педагога дитячого будинку – допомогти дитині усвідомити моральний зміст учинків та пізнавати світ, інших людей через цінності. Тому педагогічна стратегія дитячого будинку покликана організувати «поле» активності навколо кожної дитини, яке б спонукало їх до пошуку власного способу вирішення життєвих проблем. Вихованець Дитячого будинку «Перлинка», який готовий до особистісної та соціальної самореалізації – це духовно багата, здорова, компетентна особистість, здатна до навчання та саморозвитку і, на наш погляд, це повинно відбутися, за умови зосередження зусиль виховання у дітей: 1) системи мотивів (пізнавальних, моральних, за здоровий спосіб життя, естетичних, соціальних, творчих); ціннісних орієнтацій (ціннісне ставлення до себе, до людей, до природи, до праці та мистецтва); 2) життєвих компетенцій (самоосвіта, особистісна, комунікативна, соціальна, здоров'язбережувальна).

Сьогодні сформоване соціальне замовлення на ефективні виховні системи й технології. Розвивається інфраструктура дитячого відпочинку. Зростає увага до виховання засобами музейної, театральної педагогіки, дитячого та юнацького спорту. Підвищується соціальний статус педагогічного колективу. Постійно удосконалюється оснащення закладу сучасними технічними засобами і наочністю. Для розвитку творчих здібностей дітей використовуємо програми з різних видів діяльності: образотворчої, театральної, хореографічної, музичної тощо. Крім того, всі ці види діяльності інтегруються одна в одну, додається імпровізація зі звуком, кольором, рухами, формою, словом. У дітей є можливість самостійно обирати засоби втілення своїх бажань та уподобань, експериментувати, а результат дитячої творчості є самоцінним. Оптимальне співвідношення між творчістю та навчанням є фундаментом творчості, без якого не можливе її становлення. На достатньому рівні забезпечується соціальний захист, медико-психолого-педагогічна реабілітація та соціальна адаптація вихованців з урахуванням їх стану здоров'я, індивідуальних особливостей психофізичного розвитку; забезпечується захист прав дітей. Професійний потужний колектив педагогів-одномумців прищеплює вихованцям загальнолюдські цінності, формує їх правову культуру, готовність до самореалізації, здатність самостійно моделювати свою життєдіяльність, взаємодіяти в соціумі.

Висновки. Розроблені програми є складовими частинами концепції становлення особистості дитини-сироти, яка впроваджується в рамках авторської школи Дитячий будинок «Перлинка». Наш дитячий будинок забезпечує дітям-сиротам, і дітям, позбавленим батьківського піклування, дітям, які опинилися в скрутних життєвих умовах, належні умови для проживання, різнобічного розвитку, виховання, здобуття освіти. професійної орієнтації та підготовки, готує дітей до самостійного життя в суспільстві.